

Az erdei üdültetés ökonómiai jelentősége

HARSAY GYULA

Ha egyetértünk azzal a bölcs megállapítással, hogy „legfőbb érték az ember”, akkor könnyen beláthatjuk az erdei felüdülés óriási közhasznú jelentőségét is. Erdőterületek üdülési hasznosítása emberközpontos területhasznosítást, nagy tömegek testi és szellemi egészségének védelmét és fokozását jelenti. A probléma nem is úgy merül fel, hogy az erdők üdülési hozama jelentéktelen, hanem úgy, hogy egyelőre nem tudjuk kimutatni. Miért fontos az üdülési hozamokat kimutatni? Nem elég ha csak a költségekkel törődünk? Bizonyára nem. Ha valaki vásárol valamit, arra is kíváncsi, hogy milyen és mekkora haszon származik anyagi áldozatából.

A különböző közvetett vagy társadalmi hozamok* számszerű értékelése az erdészeti kutatásban a legkevésbé feltárt kutatási területek közé sorolható. Úttörő jelentőségű ezen a téren *Clawson* és *Knetsch* (1966) „A szabadtéri felüdülés ökonómiája” c. 328 oldalas kitűnő munkája. Igen érdekes az a beszámoló, amely az erdei felüdülés munkateljesítményre gyakorolt hatását mért adatok alapján elemzi. Azonos munkakörben dolgozók egyik csoportját kutatási célok-ból arra ösztönözték, hogy hétvégeken és a fizetett szabadság idején erdei környezetben keressenek felüdülést, másik csoportját pedig azért fizették, hogy maradjanak a városban. Az egy évig tartó vizsgálat, amelyben mérték a dolgozók munkateljesítményét, érdekes eredményekhez vezetett. Az első hetekben nem mutatkozott szignifikáns különbség a munkateljesítményben, azonban a hónapok teltével igen jelentős lett az eltérés az erdei környezetben rendszeresen felüdülők javára. Hát még ha egy évtizeden keresztül tartó vizsgálatok eredményei kerültek volna összehasonlításra!?

Az erdei felüdülés egészségre gyakorolt hatásának köszönhető társadalmi és gazdasági hozamok összes értékének ma még nagyságrendjét sem tudnánk megbízható módon megállapítani. Fogadjuk azonban el, hogy igen jelentős és egyre jelentősebb értékről van szó, ami semmivel sem helyettesíthető. Az egész társadalom javát szolgáló jóléti erdőgazdálkodás megvalósítása érdekében e közvetett hozamok kimutatására is megoldásokat kell keresni. A közvetkezőkben egy kezdeti próbálkozásnak tekinthető megoldást láthatunk.

A közvetett hozamok minimális értékének becslése

Az üdülési hozam számszerű meghatározása legtöbbször azon a feltételezésen alapszik, hogy *valamely környezet üdülési értéke legalább akkora, amennyit az emberek közvetve és közvetlenül azért fizetnek, hogy oda eljuthassanak és ott felüdülhessenek.* Például, számos ember elsősorban azért vásárol személygépkocsit, hogy szabadidejében családját erdei környezetbe vihesse felüdülni. Az ilyen autótulajdonos tulajdonképpen nem is az autót, hanem az autóval könnyebben elérhető erdei környezetet vásárolta meg magának és családjának, hiszen ezért adott ki annyi pénzt. Aki gépkocsiját csupán 10%-ban használja erdei felüdülés céljára, a vásárolt üzemanyagnak és a gépkocsi kopásának értékét összegezve igen jelentős összeget fordít arra, hogy erdei környezetbe juthasson. Nézzük meg, körülbelül mit jelent ez országos viszonylatban.

* Közvetett hozam (indirect benefit) például az erdei felüdülés hatásának köszönhető fokozott munkateljesítményben, vagy a vendéglátóipar fellendülésében jut kifejezésre. Elvileg pénzben is kifejezhető.

**A magántulajdonban levő gépkocsikkal évente átlagosan megtett út megoszlása
kérdőíves felvételek alapján**

Mintavétel helye	Kitöltött kérdőív (db)	Gép- kocsi- tulajdo- nosok száma	Évente megtett összes út átlá- gosan (km)	Az utazás fő célja	
				ált. fel- üdülés	erdei fel- üdülés
				Évente megtett út átlagosan (km)	
SZOT üdülőszállodák az ország 16 helyén ¹	2009	125	13 490	6160	2450
Pilisi parkerdők ²	84	18	14 160	6080	2800

¹ A SZOT üdülők vendégei a lakosságnak csaknem minden szocióökonómiai szegmentjét képviselik. Az adatok statisztikai elemzése azt mutatta, hogy az itt vizsgált kérdés vonatkozásában a mintavétel gyakorlatilag reprezentatívnak tekinthető.

² A kérdőíveket ebben az esetben az „Erdők a közjóért” elnevezésű akadémiai tanácskozást követő pilisi tanulmányút résztvevői és aktív természetjárók töltötték ki.

Az ERTI 1971. évi kérdőíves felmérésének kiértékelése gépkocsinként évente átlagosan 2450 km olyan gépkocsit jelez, amelynek fő célja az erdei környezetben történő felüdülés volt (1. táblázat). Az 1971. évi 250 ezer magántulajdonban levő személygépkocsival, átlagosan 1,25 Ft-os egy kilométerre eső üzemköltséggel (figyelembe véve a karbantartási költségeket is) és amortizációval, valamint átlagosan évi 2450 km-es erdei felüdülés céljából megtett út-tal számolva a következő eredményhez jutunk:

$$2450 \text{ km/év} \times 1,25 \text{ Ft/km} \times 250\,000 = 765\,625\,000 \text{ Ft/év.}$$

Hasonló jellegű becslés alapján az 1971. évi 500 ezer személyi tulajdonban levő motorkerékpár is több mint 35 millió Ft/év bruttó pénzhozamot jelent a gépjárműveket és az üzemanyagot értékesítő, valamint a gépjárműveket karbantartó vállalatoknak az erdei felüdülésre való törekvés következtében. Mondhatná erre valaki, hogy erdei környezet hiányában a gépjármű-tulajdonosok kopár hegyek között és kietlen pusztákon hajtanák le ugyanezt a távolságot. A szabadidőt azonban nemcsak utazással lehet eltölteni. Ha a felüdülésre alkalmas erdei környezet hiányának e kedvezőtlen helyzete előadódna, a veszteség érzékelhetőbb volna miatt bizonyára könnyebben ki lehetne mutatni az erdők fokozott munkateljesítményben és csökkenő egészségügyi kiadásokban jelentkező közvetett hozamaikat is, ami pedig valószínűleg felülmúlná az így becsült évi 800 millió Ft-ot. A tizedes számjegyekkel sem érdemes aprólékoskodni, hiszen a közeljövőben évente több mint 50 ezer új személyautó kerül a forgalomba. Ez pedig 20%-os növekedést jelent.

A prognózisok szerint 1985-re kb. 1,5 millió személygépkocsi lesz hazánkban. A szabadidő és az egy főre eső nemzeti jövedelem emelkedése is jelentősen fokozza majd az így becsült bruttó közvetett hozamot, mert a gépjármű-tulajdonosoknak egyre több utazásra lesz lehetőségük. A trendeket vizsgálva megállapítható, hogy 15 év múlva mai pénzértékben számolva legkevesebb évi 5 milliárd Ft-ra növekszik az előzőekben becsült 800 millió Ft/év bruttó összeg, ami azt jelenti, hogy jelentősen felülmúlja az erdőgazdálkodás jelenleg kimu-

tatható évi összes bruttó termelési értékét. Már e nagyvonalú becslésből is következik, hogy megtérül az állam beruházása, amellyel fedezi az erdők üdülési szempontokból történő fejlesztésének költségeit. A dolgozók jó egészsége és fokozott munkateljesítő képessége pedig egy felbecsülhetetlen értékű ráadás.

A *Pilisi Parkerdőgazdaság* 1971. évi kérdőíves felmérése szerint a kirándulók túlnyomó többsége ma még nem saját gépjárművén, hanem autóbuszon és vasúton utazik a Budapest környéki erdőkbe. A hajóval utazók nagy száma is állandóan élvezi és fel is keresi a parkerdőgazdaság erdős vidékeit. A közlekedési vállalatok mellett a különféle vendéglátó, idegenforgalmi, sportszerértékesítő és egyéb vállalatok is óriási pénzbevételeket köszönhetnek az erdei felüdülés fellendülésének. Érdekes lenne ezeket mind felbecsülni. Az USA-ban például 1960 körül évi 20 milliárd dollár szabadtéri felüdülésnek köszönhető pénzhozammal számoltak (Schroeder, 1963), amely arányosan emelkedik az üdülési látogatottsággal. Nálunk napjainkban — és gondolom még éveken keresztül — propagandával is kell csalni a városi lakosságot, főleg a fiatalságot az erdei környezetbe. Egyelőre ezért kell minél vonzóbbá, felüdülésre alkalmasabbá tenni erdeinket és erdészeinket jó házigazdává átnevelni, hogy mind többen váljanak az erdők rendszeres látogatóivá.

A felüdülést kereső embertömegek a közeljövőben már hazánkban is évente több milliárd Ft-ot fognak költeni azért, hogy a még viszonylag tiszta erdei környezetben találják meg regenerálódásuk és egészségük javításának feltételeit. Ezért a pénzért adni is kell: magas üdülési értékkel rendelkező és kultúrált pihenésre alkalmas erdőállományokat.

A közvetlen hozamok

Az erdei felüdülés közvetlen gazdasági hozamainak nagysága rendszerint sokkal jelentéktelenebb a közvetett hozamokénál.

Milyen közvetlen hozamokról beszélhetünk? Mit kell ezekről tudni? Hogyan lehet ezeket növelni? A következőkben röviden ezekre a kérdésekre próbálunk választ adni.

Az erdei felüdülésnek köszönhető közvetlen pénzhozamok, pénzbevételek általában a következők:

- erdei utak használati díja,
- erdei táborhelyek, piknikhelyek és ezek berendezéseinek használati díja,
- erdészeti kezelés alatt álló turistaházak forgalmi bevétele,
- erdészeti idegenvezetés, szervezett és irányított kirándulások pénzbevételei,
- erdészeti fogatos hintók, szánok, hátaslovak és egyéb közlekedési eszközök használati díja,
- erdei vadászat pénzbevételei,
- erdei vízfelülethez kötött üdülési tevékenységek (pl. sporthorgászat) pénzbevételei,
- erdei vendéglátás; vad- és egyéb erdei eredetű étkek felszolgáltatásából származó pénzbevételek,
- természetvédelmi, vagy erősen látogatott erdőterületeken belépődíjak fizetéséből származó pénzbevételek,
- egyéb, a jövőben felmerülő vagy szükségessé váló pénzbevételek.

Az erdei felüdülésnek köszönhető közvetlen hozamokról érdemes megjegyezni, hogy megfelelő tervezés esetén rendszerint sokkal gyorsabban jelentkeznek mint például a fatermesztés gazdasági hozamai. Üdülési területhasznó-

sítás esetén tehát a tőke forgási sebessége gyorsabb mint általában az erdőgazdálkodás területén. Az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában ezt számos erdőbirtokos felismerte, és üzleti szempontokból az üdülési hasznosítást a fagzdálkodással szemben előtérbe helyezte. A társadalomnak azonban faanyagra is fokozott mértékben szüksége lesz, ezért szocialista társadalmi viszonyok között *nem engedhető meg, hogy az erdőterületek hasznosításakor csupán a pillanatnyi gazdasági érdekek érvényesüljenek.*

Sokan talán meglepődnek, hogy az erdei felüdülés közvetlen hozamai között belépődíjak is szerepelnek. Az erdei belépődíjaknak Magyarországon ma még legtöbb esetben valóban nincsen értelme. Tekintve azonban, hogy a túlzott üdülési használat erősen igénybe veszi az erdőt (talajtömörödés, újulat és lágyszárú növényzet letaposása, talajerózió, vízminőség romlása stb.), a jövőben szükségessé válhat a látogatottságot belépődíjak által is szabályozni. Ez azt jelenti, hogy az *erősen látogatott helyeken csúcsforgalmi időben* belépőjegyeket kell váltani. Ennek hatására egyre többen a kevésbé látogatott helyeket fogják felkeresni, amit természetesen egyéb eszközökkel (távolabbi erdőterületek feltárása, üdülési értékének fokozása és propaganda révén) is elő kell segíteni.

Belépődíjak bevezetésének csak akkor van értelme, ha ezáltal nem csökken az erdőterületek összes üdülési látogatottsága, illetve az összes üdülési hozam, amely elsősorban közvetett és csak kis részben közvetlen. Külföldi megfigyelések szerint a magas üdülési értékkel rendelkező feltárt és berendezett erdőterületeken az emberek általában nem tiltakoznak a belépődíjak fizetése ellen; különösen, ha tudják, hogy a bevételt az erdők üdülési fejlesztésére fordítják. Ráadásul, belépődíjak fizetése esetén sokkal jobban megbecsülik és kímélik az erdőt és üdülési berendezéseit, mint amikor ingyen veszik azt igénybe. Valamikor a faanyagért sem kellett pénzt fizetni, az igények fokozódása a jövőben szükségessé teheti, hogy az erdei felüdülésért is fizessen az ember.

A költség-hozam elemzések problémája

Az erdőterületek üdülési hasznosítása, üdülési hozamainak növelése is éppolyan körültekintő tervezést és jó propagandát igényel mint bármilyen más üzleti vállalkozás. A kereslet-kínálat és a költség-hozam elemzések az erdei felüdülés esetében is indokoltak, legfeljebb ma még újszerűek. (Néhány évtizeddel ezelőtt más területeken is újszerűek voltak.)

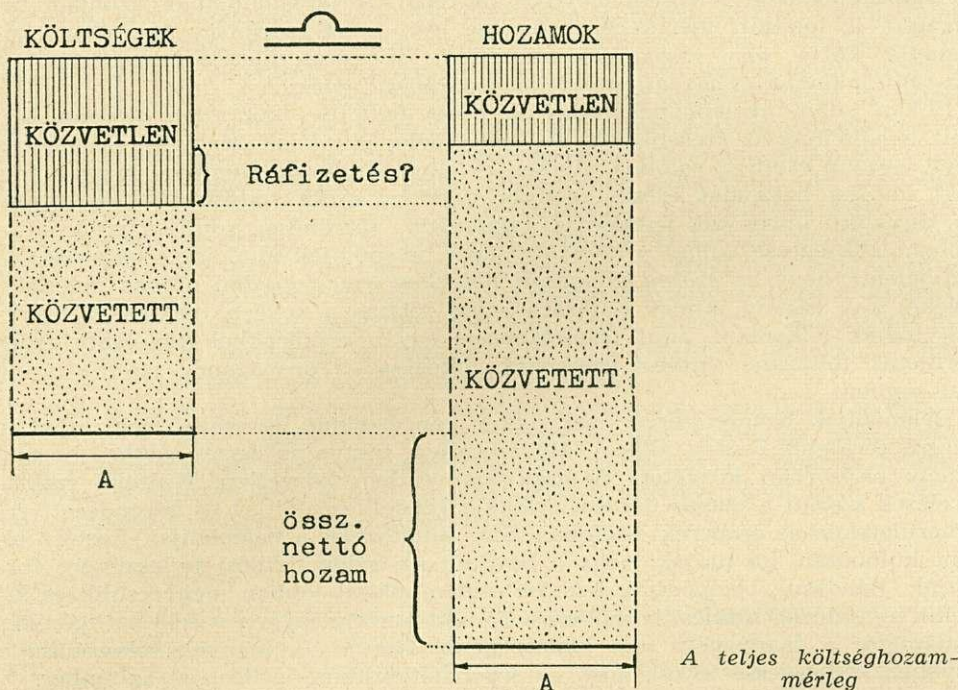
Az ökonómiai elemzések a tervezés döntési fázisát előzik meg, és fontos részét képezik a tervezésnek. Megbízható döntés csak úgy jöhet létre, ha a területhasznosítás több alternatív lehetősége, illetve kombinációja kerül összehasonlításra, és a lehetséges megoldásokban a külső és belső hatások, kölcsönhatások és a gyűrűző utóhatások is az elemzés tárgyai.

A leírtakból is következik, hogy a jóléti erdőgazdálkodás teljes költség-hozam mérlegét elfogadható módon ma még nem tudjuk fölállítani. A helyes ökonómiai szemlélet kialakítása végett mégis érdemes e kérdéssel röviden foglalkozni.

A teljes költség-hozam mérleg

A csupán közvetlen költségek és hozamok ismerete alapján született döntések minden területen, de a hosszú termelési periódussal jellemezhető, és rendkívül bonyolult ökológiai rendszerekkel gazdálkodó erdőzet területén teljesen megbízhatatlanok. Az 1. ábra egy olyan, erdőzetben igen gyakori esetet szemléltet, amikor a közvetlen költségek és hozamok szembeállítása ráfizetést, a teljes gazdasági mérleg pedig jelentős tiszta hozamot jelez.

Könnyen belátható, hogy a megbízható döntések érdekében a jövőben sokkal nagyobb gondot kell fordítani a közvetett üdülési, környezetvédelmi és kulturális hozamok várható alakulásának vizsgálatára is. Amíg e közvetett

Megjegyzés: A közvetett költség (indirect cost) esetünkben olyan költséget jelent, amely valamely döntés kedvezőtlen mellék- vagy utóhatásában jut kifejezésre. Ez legtöbbször tulajdonképpen hozamkiesés. Pl. az erdők üdülési fejlesztése következtében csökkenhet a fatermesztés pénzhozama, ami negatívan befolyásolja a teljes mérleg alakulását.

hozamok nagyságát és változását még körülbelül sem ismerjük, addig az erdészeti tervezésben a tisztán ökonómiai mutatószámoknak csak másodlagos szerepet lehet adni. Az üdülési, környezetvédelmi és kulturális szempontokat nagy hiba lenne csupán azért háttérbe szorítani, mert hozamaikat ma még nem tudjuk kimutatni, és mert a gazdasági mutatószámok többsége ma még a fatermesztéssel kapcsolatos.

Irodalom: Clawson, M. and Knetsch, J. L. (1966): Economics of Outdoor Recreation. The Johns Hopkins Press, Baltimore. — Schroeder, G. H. (1963): Land Management Challenges for Industrial Foresters. Special Publication No. 1. Forestry and Conservation Station, Missoula, Montana.

Д. Харшан: ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ОТДЫХА В ЛЕСУ

По оценке, приготовленной на основе анкетного измерения, владельцы автомашин и мотоциклов в настоящем, в Венгрии по годам тратят по крайней мере 800 миллиона форинтов для того чтобы отдохнуть в лесном окружении. На основе прогнозов эта сумма к 1985-ому году повысится на 5 миллиарда форинтов. Это представляет собой значительный доход для предприятий занимающихся продажей моторизованных средств движения и топлива, а также для ремонтных предприятий. Прочие, посредственные доходы тоже очень значительные. Непременно окупается инвестиция государства, которой оно обеспечивает затраты к развитию лесов с точки зрения отдыха.

Harsay, Gy.: FOREST RECREATION AND ITS ECONOMIC SIGNIFICANCE

It was stated by a public opinion poll that Hungarian carowners spend at least 800 million Forints a year for recreation in forest environment. On the basis of long-term prognosis this sum may increase to the amount of five billion Forints a year, which means a nice income for companies selling cars, as well as for gas and repair stations. Forest recreation has many other, rather significant direct benefits, too. Thus state investments for developing forest recreational potential must be remunerative in itself.